

Guarro Monllor, Jorge Miguel (coord.): 75 aniversari Junta Central Fallera. Junta Central Fallera: València, 2014

Atado y bien atado

Llegint el volum commemoratiu que la Junta Central Fallera li ha dedicat al seu 75 aniversari, es té immediatament la sensació d'estar assistint a l'escenificació d'una oportunitat perduda. Al menys si es pensa que celebrar l'aniversari d'una institució municipal fundada en octubre de 1939 no és una cosa que es pugui fer així com si res, com si eixe fos un any qualsevol i a uns amics reunits en un bar se'ls haguera acudit la feliç idea d'agrupar-se per organitzar i engrandir la festa de les falles. Si es pensa que un tal aniversari és una ocasió per a la reflexió històrica, per entendre d'on vé una institució rígida i piramidal com aquesta, un instrument de control social, per aprofundir en la reflexió de quin és el model de festa i d'organització que volem per al futur, s'ha perdut la oportunitat de manera absoluta.

El que passa és que els editors d'aquest volum en cap moment han volgut fer això. I en eixe sentit, cal dir que han tingut èxit. Si el que es volia fer era un llibre monumental a major glòria dels components vius de la junta, particularment dels alts càrrecs i falleres majors, escenificant la seua continuïtat amb les èlits de la ciutat de tota la vida i els cognoms nobles casolans, si era això, fer un hall of fame o un catàleg de prócers, un cens de l'oligarquia fallera com a reflexe de la rànquia oligarquia local i dels seus vincles amb el franquisme, i que Paco Lledó i els vicepresidents actuals es posaren tots cofois per compartir enquadre amb ells, si era això, hem de donar-los l'enhorabona. Perquè ho han aconseguit de manera exemplar. Perquè a banda, fotos, el llibre en té un fum, totes amb el seu corresponent peu que declara els noms dels fotografiats quan són del primer nivell de graduació, o simplement amb genèrics ("Delegació d'Informàtica, per exemple) quan es tracta de suboficials. La resta, els membres de la tropa, són simplement fallers anònims (p. 277).

És cert que hi ha molta retòrica de "tots els que formen o han format part de Junta Central Fallera i que han treballat desinteressadament per fer gran nostra festa" (p. 1), molta germanor, algun elogi inusitat per exageradament obscé -"peons imprescindibles", p. 277)-, algun tímid intent de fer veure que els membres de junta fins i tot en els pitjors moments eren uns fallers sorneguers i bons companys que com la gent de bé no es clavaven en política i que ho feien tot pel bé de la festa, que els franquistes eren altres i que ells passaven per allí, i com no anaven a amorrar el lloc per

garantir la supervivència de la festa. Però després d'aquesta coartada retòrica, anem al que de veres importa: les entrevistes i les semblances dels prócers. Alguns fins i tot reben sabó per partida doble, per haver sigut vice-president i secretari general. Els títols dels capítols, vertaders epítets èpics dels prohoms elogiats, ja parlen per ells mateixos: "El silencio de un hombre con agallas", "El toque de distinción", "El sencillo encanto de un buen hombre" o el ja anacrònic "El 'recordman' de los grandes eventos". Les dones jerarques, per la seua part, reben qualificatius delicats i lírics: "Una Eva sin paraíso", "La mirada después de la llama", "Todo pasa y todo queda"...

És clar que no tots els protagonistes reben idèntica quantitat d'elogis, clar. A Clementina Ròdenas se l'entrevista fredament. De Pérez Casado s'assenyala la seua llunyania despectiva de les falles, la qual cosa en realitat va estar bé perquè va deixar fer i va donar poder a fallers que sabien el que es feien (p. 202). Amb Rita Barberà, la mateixa que declara amb contundència que en 1939 "la Junta Central Fallera iniciò esa espléndida tarea", clar, el tractament és un altre. "La arrolladora personalidad de Rita Barberá cambió el curso de la historia", arriba a dir el periodista autor de la semblança (p. 206). Me'ls imagine amb ulleres de sol per no poder soportar la lluentor personal del geni encarnat en la musa de l'Olimpiada de l'humor de 1973 -impagable la foto d'una joveneta Rita Barberà, gent d'ordre, del braçet de l'alcalde franquista Vicente López Rosat, p. 194- esdevinguda far maiestàtic de la grei fallera. "Gracias alcaldesa", encerta a articular el conmogut entrevistador (p. 197).

De tota manera, els vertaders homens providencials de JCF són Alfonso Grau, alias, "El perfecto desconocido que lo cambió todo", i Fèlix Crespo, el que en buen hora ciñó espada, o "La sonrisa de la fiesta", que com a bon heroi clàssic, ja apuntava maneres des de ben jovenet: "Los primeros murmullos de admiración empezaron a escucharse sobre ese jovenzuelo rubio que hablaba con una seguridad y una claridad que distaba mucho de la visceralidad habitual en las asambleas" (p. 212). El seu nomenament, per cert, no va ser una decisió personal de l'alcaldesa nata, sinó "la finalización de un proceso de selección natural" (p. 211). Ells són els inspirats prócers que capgiraren la festa i dugueren, amb les seues decisions personals i la seua inspiració carismàtica, la festa de les falles cap a horitzons insospitats de grandesa.

Aquest és més o menys el to. Adobat amb declaracions de continuïtat en la història de la institució: "Por eso deseamos con motivo del 75 aniversario de la Junta Central Fallera rendir un sentido homenaje a todos [los secretarios generales] sin ningún tipo de excepción" (p. 222). I, clar, sobre les Falleres Majors es pot afirmar en bloc que

"Ellas respondieron, como era de esperar, dándolo todo por Valencia y sus fallas". Això malgrat el fet -que s'assenyala- de que eren escollides discrecionalment pel dit del president nat, i que la Junta Central Fallera s'estrenà amb una dona de tan acrisolada trajectòria fallera com ara la senyoreta Maria Luisa Aranda, la filla del general Aranda. I no és la única: també, per exemple, filles de ministres, com Pilar Ibáñez-Martín (1951) o Consuelo Cánovas (1953), o la Fallera Major Infantil de 1960, la simpatiquíssima Carmen Martínez-Bordiu Franco.

D'altra banda repassar els cognoms compostos de les màximes representats de la festa és realment fer un cens de les famílies dels vencedors. Per supòsit, no es fa cap distinció entre aquestes falleres majors i les formalment designades per un jurat ja durant la democràcia. De fet, a la redactora de la crònica dels esdeveniments de la commemoració li resulta especialment commovedor l'espectacle de les adorables i aparentment inofensives falleres majors i membres de la cort dels anys 40 desfilant: "Emocionant va ser veure desfilant a les Corts d'Honor dels anys 40 i 50" (p. 335). Aquest llibre exemplifica clarament que a JCF no hi hagué ruptura. En aquest sentit és un document imprescindible.

De tota manera volent o sense voler, és cert que es pot llegir a través de les pàgines d'aquest llibre una història de la Junta Central Fallera, del seu tarannà i de la seua funció dins de l'entramat institucional dissenyat pel franquisme. De vegades, la faramalla retòrica cau. Per exemple, l'article de Manolo Sanchis, un dels pocs que reix en el difícil empeny de participar d'aquest llibre i eixir amb la dignitat intacta, fa palès el contrast entre el Comité Central Faller dels anys de la República, que s'enfrontava i polemitzava obertament amb l'Ajuntament per qüestions de la festa, amb la rigidesa jeràrquica posterior. Impagable per exemple la cita de la Memoria de la Junta Central Fallera 1939-1940 de la pàgina 35: "Esto había que destruirlo, había que encauzar el sentido de los artistas falleros, no todos afortunadamente, y a tal efecto se hizo un viaje a Madrid por la Presidencia, en la que se recibieron normas e instrucciones con arreglo a las cuales se dictaron las órdenes precisas a las comisiones". Una fundació certament gloriosa i digna de memòria, admiració i volums d'homenatge. També és exemplar la manera com s'explica el nomenament d'un dels vicepresidents de l'època franquista, amb una "vida ligada a dos importantes familias falleras": "Una por parte de padre, D. José Montagud, concejal de bomberos, y la otra la de su mujer Conchín, ya que su suegro era D. Salvador Cerveró, por entonces concejal de fiestas del Ayuntamiento de Valencia y por ende presidente de la Junta Central Fallera" (p. 235). Un altre dels

vicepresidents preconstitucionals presumeix per la seua part de que un sopar de la plantà per a autoritats "costó como dos pisos de aquella época" (p. 238).

Ací i allà apareixen significatius verbs sobre la tasca desenvolupada per la Junta: "interpretar y canalizar el deseo colectivo" (p. 197) -estas son palabras de Rita Barberá, por cierto-, "coordinar y dirigir" (p. 302). Algunes declaracions d'alts càrrecs deixen ben clara l'actitud autoritària amb que executaven les consignes trameses des de dalt: "Ahora a los vicepresidentes les falta autoridad" (p. 259), "me quitaron de acompañante por excederme en la disciplina con la comitiva" (p. 241). I és curiós, per cert, que en aquesta manera d'actuar es note una evident continuïtat entre els dirigents d'antany i els de hui: "Cristina asegura que se sorprendió cuando Paco Lledó le invitó a ser vicepresidenta" (p. 272). Es considera per exemple una virtut la següent "marca de la casa" d'Alfonso Grau: "lo que no le gusta, no le gusta, y no pasará el corte" (p. 207). Per això, clar, "la oposición fue acallada con guante blanco" y "los intentos de alborotar acabaron rápidamente" (p. 208). O es naturalitza la perspectiva jeràrquica: "Solo desde la atalaya de un alto cargo se pueden apreciar las reacciones del resto de compañeros" (p. 244). Fins i tot es compadeix de la soledat i incomprensió patides: "... eixes vision sesgades pel moment i pel desconeixement. I és que no resulta fàcil convertir-se en els guardians de les normes" (p. 280). Ningú enten les seues decisions: només s'ha de respondre davant el president de Junta i davant Deu.

Pel que fa a les Falleres Majors, el mateix llistat de doblats -Falleres Majors Infantils, o membres de la cort infantil que han sigut també Falleres Majors o membres de la cort major- que es narra com un fet curiós, mostra el caràcte endogàmic d'aquesta oligarquia social-fallera i traça també continuïtats estructurals. A més, algunes de les falleres majors que tanquen el llibre amb els seus escrits s'encarreguen de palesar també d'entre quin grup social eren escollides. Una d'elles recorda amb emoció com "el alcalde, D. Alfonso Rincón de Arellano, presidente de la Junta Central Fallera, no se separaron de mi lado". Altra -i aquesta molt més recent- conta com el seu avi, "que vivió tres años de Guerra Civil española" li explicà quin era l'acte que més li havia agradat: "T'han rendit un homenatge militar com si fores Capità General" (p. 390). De tota manera, la meua preferida és la Fallera Major de 1966, d'un cognom carregat de prosàpia, que dona mostra en el seu escrit de la seua profunda vivència de les falles, l'estima per la festa, i també per la llengua dels valencians, que, com es pot comprovar, sentia com a pròpia: "No obstante creo que lo mejor de mi reinado fue la Crida, espero que se diga igual que entonces [...] Casi no silbaron, incluso el alcalde habló en

valenciano (lo hablaba muy bien y nadie lo sabía entonces) no les dimos tiempo a silbar" (p. 392). Interessant a més llegir açò en un llibre molt majoritàriament escrit en castellà.

A banda, m'ha sobtat la manca de cura en l'edició. No cal fixar-se molt per trobar errates garrafals: "als qui vinguen en el futur", per exemple, només començar (p. 15). A la pàgina 349, a un peu de foto, podem llegir la següent joia homenatge al traductor automàtic: "Les Falleres Majors de València i els seus Talls d'Honor en el saló de vidre de l'Ajuntament". Sorpren molt que un llibre amb aquesta pretenció de monumentalitat - "Este llibre commemoratiu (que també ha costat molts mesos de treball) romandrà en les biblioteques com un valuós arxiu documental", p. 356-, publicat a més amb un cert retard, done tanta impressió de precipitació i incúria. No és que la investigació històrica siga rutinària i escassa -que ho és-, és que el mateix acabat formal deixa molt a desitjar.

En resum: un llibre interessant pel que deixa llegir, i per convertir-se en un exemple perfecte de la construcció del passat que s'auspícia des del poder. També, encara que des de un àmbit local, és un document esgarriant -en altres països podria fins i tot ser considerat negacionista o filofeixista- de la continuïtat d'algunes institucions del franquisme, que superaren sense major problema la Transició, i, sobre tot, de la continuïtat de les èlits socials, les oligarquies de sempre, que eixamplaren les seues bases, que introduïren a alguns nous convidats al saló, de provada fidelitat, per fer que les coses no canviaren. Els valors de la jerarquia, de l'autoritarisme, del paternalisme cap a les classes populars, del sexisme, del bandejament del valencià i la naturalització de la diglòssia, continuaren bastint la base ideològica -epistemològica- d'una institució sorgida per controlar, per hegemonitzar l'imaginari identitari dels valencians i la xarxa primària de sociabilitat que són les falles.

En eixe sentit, aquest llibre és un document imprescindible, amb la successió de fotografies de gent important i panegírics sobre ells, un exemple perfecte de la naturalització i la interiorització d'aquest valors, i de la seua conversió en part central de l'ortodòxia festera. Els monuments fallers apenes apareixen. Els artistes que plantaren la falla municipal no tenen cap rellevància. La festa de les falles apareix en aquest llibre com la festa de grup d'una èlit, d'una vertadera cort, amb el poble com a extra, gaudint de la festa, servint d'atrezzo multitudinari a major glòria del poder i controlat i canalitzat per una fèrria guàrdia pretoriana. Supose -com mostra aquest llibre de manera molt gràfica- que des de les altures de la jerarquia fallera es exactament el que els sembla i el que es considera que ha de ser.